

2. Прицак О. У столітті народин М. Грушевського / О. Прицак // Ідеї і люди визвольних змагань 1917–1923 рр. – Нью-Йорк, 1968. – С. 197–230.
3. Грушевський М. Автобіографія / М. Грушевський // Архіви України. – 1991. – № 1. – С. 16–29.
4. Грушевський М.С. Вільна Україна: Статті з останніх днів (березень–квітень 1917) / М.С. Грушевський // Наука і суспільство. – 1991. – № 1. – С. 22–29.
5. Лаврінченко Ю. Михайло Грушевський. Розстріляне відродження: антологія 1917–1923: поезія-проза-драма-есеї / Ю. Лаврінченко. – [Мюнхен]: Ins – Irfuf Liferlet, 1959. – С. 907–919.
6. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть / М.С. Грушевський. – К.: Наукова думка, 1993. – 246 с.
7. Грушевський М.С. Якої ми хочемо автономії і федерації / М.С. Грушевський // Твори: у 50 т. – Т. 4. – Кн. 1: Серія «Суспільно-політичні твори (доба Української Центральної ради березень 1917 – квітень 1918)». – Львів: Світ, 2007. – 432 с.
8. Гирський Д. Від III до IV універсалів. Розпалювання і поширювання класової боротьби. Хаос і руїна. Дивні способи виправдовування антидержавної політики / Д. Гирський. – Торонто: Батьківщина, 1973. – С. 46–64.
9. Марочко В. Михайло Грушевський: невідомі листи першого президента України / В. Марочко // Слово просвіти. – 2004. – № 43. – С. 10.
10. Грушевський М.С. На порозі нової України: Гадки і мрії. – К.: Наукова думка, 1991. – 128 с.
11. Лобай Д. Непереможна Україна: Факти совітських видань про боротьбу Москви з українським націоналізмом на культурному фронті по другій світовій війні (Атака на історика Грушевського і його послідовників) / Д. Лобай. – Вінцепег: комітет українців Канади, 1950. – 239 с.
12. Вінниченко В. Заповіт борцям за визволення / В. Вінниченко. – К.: Видавництво «Криниця», 1991. – 128 с.
13. Рахманний Р. Україна атомного віку: Ессе і статті, 1945–1986 / Р. Рахманний. – Т. 2. – Торонто. – 1988. – С. 183–188.
14. Греків О. Весна 1918 р. в Україні: Матеріали до історії війська українського / О. Греків. – Торонто: Гомін України, 1964. – С. 23–26.

Демиденко Н.М. М.С. Грушевський: некоторые аспекты концепции создания государства (к 150-летию со дня рождения)

В статье подан анализ концепции М.С. Грушевского, идеолога украинского освободительного движения, о создании государства. Взгляды ученого-политика были сформированы на основе научной школы второй половины XIX в., представителями которой являлись Н. Костомаров, М. Драгоманов, В. Антонович. Развитие независимого украинского государства М. Грушевский видел в равноправном союзе с демократической Россией.

Ключевые слова: М. Грушевский, автономия, федерация, Центральная Рада, самоуправление, независимость

Demydenko N.M. M.S. Hrushevsky: some aspects of the state-building conception in Ukraine (on the 150th anniversary of his birth)

The article provides the state-building conception analysis of Ukrainian liberation movement ideologist M.S. Hrushevsky. The views of the scientist and the politician on the process of state-building were formed on the base of the 19th second-part century scholar school. The other representatives of the school are M. Kostomarov, M. Drahomanov and V. Antonovych. The development of the independent Ukrainian state Hrushevsky saw in equal alliance with a democratic Russia.

Key words: M. Hrushevsky, autonomy, federation, Central Rada, self-government, independence.

23.03.2016 р.

УДК 930:378.4(477-25)«189/190» Антонович В.

С.М. Арасланова

В. АНТОНОВИЧ ТА РОЗВИТОК ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА У КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. (ОЦІНКА СУЧАСНОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ)

В статті проаналізовано роль В. Антоновича у розвитку історичної науки в Київському університеті (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Охарактеризовано науково-викладацьку діяльність видатного вченого крізь призму сучасної історіографії.

Ключові слова: В. Антонович, Університет Св. Володимира, історична наука, сучасна історіографія.

В кінці ХІХ століття важливим осередком розвитку історичної науки на тогочасних українських землях був Київський університет. Історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира виховав у даний період цілу плеяду видатних істориків, які своєю працею засвідчили високий професіоналізм та глибоку наукову обізнаність на ниві історичних досліджень. Серед викладачів Університету по-особливому сяє зірка В. Антоновича. Це була людина багатогранна у своїх наукових інтересах та вподобаннях. Ще сучасники самого Володимира Боніфатійовича засвідчували його беззаперечний талант та унікальність як дослідника. У радянські часи особа історика не привертала масової уваги історіографів, а ті незначні роботи, що згадували вченого, виставляли його у досить негативному світлі.

Ситуація кардинально змінилася після здобуття Україною незалежності. Про В. Антоновича почали багато писати та повертати його ім'я на сторінки української історії. За роки незалежності про вченого було написано десятки статей, видано монографії, захищено дисертації. Його ім'я вписано золотими літерами в посібники з української історіографії. Сучасні науковці намагалися дослідити усі сторони життя та діяльності В. Антоновича. Та, на нашу думку, це і досі не вдалося здійснити в повній мірі з огляду на широкий спектр інтересів В. Антоновича і на загадковість його постаті.

У даній розвідці ми робимо спробу визначити роль В. Антоновича у розвитку історичної науки в Київському університеті в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. саме через призму поглядів сучасних історіографів. Окремого дослідження, що було б присвячено В. Антоновичу та історичній науці в Університеті, в сучасній українській історіографії немає, але всі, хто писав про історика, торкалися цього питання, бо ж якраз уся його основна наукова та педагогічна діяльність і пов'язана з Київським університетом, якому він присвятив мало не усе своє свідоме життя. В рамках статті неможливо проаналізувати усі роботи наших сучасників, що

присвячені науковій діяльності В. Антоновича, тому ми звернемо увагу в основному на дослідження, в яких характеризується розвиток історичної науки саме в Київському університеті, який відбувся в значній мірі завдяки В. Антоновичу.

По-перше, слід відмітити, що важливим завданням для сучасних істориків було, насамперед, відтворення найбільш достовірної та детальної біографії В. Антоновича. Це мало бути уже більш ґрунтовне та повне дослідження з огляду на здобутки сучасної історичної науки порівняно з кінцем XIX – поч. XX ст.

Так у 1991 році в Українському історичному журналі з'явилася одна з перших статей, в якій розглядався життєвий та творчий шлях В. Антоновича [1]. Автор розвідки О. Кіян ставив за мету відтворити біографію Володимира Боніфатійовича, що на той час була неповною та мала неточності в деяких аспектах життя вченого. Серед заслуг В. Антоновича дослідник звертає увагу на формування навколо історика цілої плеяди учнів та послідовників, які за пропозицією вчителя займалися мало розробленими питаннями історії України, Литви, Білорусії, Росії. О. Кіян стверджує, що велика заслуга учнів В. Антоновича та його самого полягає якраз у розробці питань з історії України, що дало можливість по-новому подивитися на її сторінки [1, с. 71]. Крім того В. Антоновичем були відкриті нові горизонти у вивченні історії, що дало поштовх для розвитку історичної науки в роки його життя та в подальший період. З огляду на дану розвідку, слід зауважити, що з початку 90-тих рр. з'являються дослідження, що прагнуть дати нову оцінку постаті В. Антоновича у порівнянні з попередніми десятиліттями.

Пізніше у висновках свого дисертаційного дослідження О. Кіян визначає, як одну з головних заслуг В. Антоновича, прагнення виділити історію України від історії поляків та росіян в окрему одноосібну галузь «зі своїми методологічними принципами та специфікою дослідження» [2, с. 30]. Крім того, дослідник наголошує на виключній ролі школи В. Антоновича у розвитку сучасної історичної науки в Україні: «Незважаючи на відносно короткий проміжок існування Київської історичної школи Антоновича, саме вона окреслила характер подальшої еволюції історичної науки в Україні, заклавши підвалини дослідницьким традиціям, які й понині продовжують своє існування в українській національній історіографії» [2, с. 32].

Слід зазначити, що велику увагу у своїх дослідженнях кінця XIX – початку XX ст. В. Антонович присвятив історії козацтва. Тому значна частина наших сучасників намагається проаналізувати саме даний напрям наукових інтересів видатного історика. У виданні 1993 р. «150 років вітчизняної історичної науки» міститься

стаття О. Гончарова, в якій автор відносить В. Антоновича до перших наукових дослідників життя та діяльності П. Сагайдачного [3]. У 1885 р. Володимиром Боніфатійовичем була написана серія біографій українських гетьманів, серед яких він описав і життя П. Сагайдачного. О. Гончаров відмічає, що В. Антонович не відкрив нових віх біографії гетьмана, та все ж дав позитивну оцінку його діяльності в історіографії. О. Гончаров наголошує на важливості використання праць істориків кінця XIX ст. для подальших розробок питань в історичній науці, зокрема тих, що стосуються історії козащини.

Особливу увагу в сучасній історіографії слід звернути на доповіді та матеріали «Академії пам'яті В. Антоновича», що вийшли друком у 90-х рр. XX ст. Дані збірники побачили світ у 1994, 1996 та 1999 роках [4; 5; 6]. В основному вони являють собою низку статей та доповідей, що присвячені життю, громадській та науковій діяльності В. Антоновича та його учнів. Серед даних досліджень ми можемо виділити ту частину, яка теж присвячена дослідженням В. Антоновича з історії козацтва.

Так у одній зі статей дослідник В. Колесник стверджує, що розгляд історії козацтва неможливий сьогодні без звернення до наукової спадщини В. Антоновича та його учнів (зокрема М. Грушевського), так як ці науковці і заклали надійний фундамент вивчення даної проблематики в кінці XIX – на початку XX ст. [7; с. 71]. У своїй розвідці автор розглядає лише деякі аспекти з історії козацтва, що знайшли своє відображення у дослідженнях В. Антоновича.

Насправді ж В. Антонович вивчав набагато ширше коло проблем з історії української козащини. Серед них можна вказати на вивчення В. Антоновичем постаті Б. Хмельницького. Отже, крім В. Колесника до вищеназваних питань звертаються і інші автори «Академії». Так Леонід Мельник у примітках до своєї статті «Богдан Хмельницький та його державотворча діяльність у висвітленні В. Антоновича» виказує свою незгоду з сучасником В. Антоновича С. Томашівським, який не надавав великої ролі дослідженням Володимира Боніфатійовича з історії українського козацтва [8, с. 114]. Хоча, аналізуючи постать українського гетьмана, у трактуванні В. Антоновича, Л. Мельник все ж констатує той факт, що портрет Б. Хмельницького вийшов у нього доволі суб'єктивним, а діяльність гетьмана не була проаналізована всебічно. Пояснює автор статті це тим, що В. Антонович вивчав постать Б. Хмельницького з кута зору народницької історіографії, а тому і давав таку оцінку гетьману [8, с. 104].

У своїй статті до «Третьої академії пам'яті Володимира Антоновича» Іван Бутич теж звернув увагу на широкий спектр тем по історії козацтва у творчості В. Антоновича. Автор наводить низку

робіт, що їх Володимир Антонович присвятив козакам та гетьманам України. Значний масив таких робіт був написаний, надрукований або перевиданий у 80-х та 90-х роках XIX ст. Резюмуючи зібраний матеріал, І. Бутич приходиться до висновку, що така немала кількість праць В. Антоновича про козаків, займала, очевидно, не останнє місце серед його наукового спадку [9, с. 129].

Продовжує свою гіпотезу І. Бутич і в статті, що увійшла до збірника доповідей «Четвертої академії пам'яті В. Антоновича» і присвячена гайдамацькому руху у науковій спадщині В. Антоновича. У даній статті І. Бутич зазначає, що В. Антонович був першим, хто почав вивчати дану проблему суто на основі документів [10, с. 105]. Аналізуючи праці В. Антоновича по історії гайдамацького руху, що виходили ще і на початку XX ст., І. Бутич погоджується з ними, але вважає, що деякі погляди історика залишилися якби незавершеними уже з огляду на надбання сьогоденної історичної науки. Так, наприклад, автор розвідки засвідчив, що В. Антонович обмежився лише виправданням гайдамаків перед звинуваченнями ворожого табору і чомусь не намагався розкрити у своїй праці ті причини, що привели до повстанського руху.

У статті В. Романцова «Особа і діяльність гетьмана Богдана Хмельницького в дослідженнях Володимира Антоновича» автор, аналізуючи праці історика про Б. Хмельницького, досить часто використовує слово «суперечливий» до поглядів В. Антоновича на діяльність гетьмана [11]. Автор приписує цю суперечливість саме народницькому напрямку історіографії, до якого належав В. Антонович. В. Романцов вказує на хибні висновки вченого щодо особи гетьмана та разом з тим вважає, що дослідження відомого історика були значним рушієм для подальшого вивчення історії козацтва, зокрема, періоду Національно-визвольної боротьби.

Серед наукових робіт, що присвячені В. Антоновичу на терені незалежної сучасної України, виділяється праця «Образ на тлі епохи» [12]. Це ґрунтовне дослідження відкриває багатогранну постать відомого історика на основі архівних та історіографічних джерел. Автори праці намагаються відтворити образ видатного науковця, аналізуючи різноплановість його наукового характеру, що і проявилось у широкому колі інтересів вченого. Серед заслуг В. Антоновича звертається увага на його викладацьку діяльність, що, на нашу думку, і сприяло розвитку історичної науки саме в стінах Київського університету. На основі численних спогадів студентів В. Антоновича автори праці В. Ульяновський та В. Короткий підводять до думки, що викладацька праця професора була надзвичайно важливою та плідною, так як мала очевидний результат у зрощенні наступного покоління талановитих науковців. Великою заслугою вченого було те, що

він залучав молодих істориків до роботи в архівах, вивчення та розбору джерел (зокрема, літописів), роботи з речовими археологічними джерелами. Отже, В. Антонович, як професор, прагнув навчити своїх учнів справжній науковій роботі, що потребувала неабияких вмінь та навичок: «Усі покоління студентів Київського університету незмінно любили професора Антоновича. Завдяки особливій привабливості його особи створювалася надзвичайно сприятлива атмосфера для наукової праці. Тому в Антоновича завжди було багато учнів» [12, с. 125].

Наші сучасники для відтворення більш достовірного образу В. Антоновича друкують періодично спогади, листи та інші джерела, що залишилися від нього та його сучасників. Справа ця залишилася як певний спадок, невиконаний обов'язок попередніх поколінь науковців, що поважали та високо цінували науковий доробок вченого. Дані видання дають можливість переглянути свіжим поглядом факти з життя В. Антоновича та доповнити його образ, можливо, ще не виказаними припущеннями. До таких видань відносяться «Син України: Володимир Боніфатійович Антонович» [13], «Моя сповідь: вибрані історичні та публіцистичні твори» [14], «Синови України: зб. статей 1906 року на пошану проф. Володимира Антоновича» [15], «Гетьмани України: Історичні портрети» [16] та ін. зі вступними статтями сучасних дослідників. На нашу думку, видання праць В. Антоновича є надзвичайно важливим для достовірного відродження образу історика, адже сам Володимир Боніфатійович з великою повагою відносився саме до джерел та їхньої ролі у відтворенні історичної дійсності.

У статті Н. Соколової «Організація фахової підготовки істориків в Університеті Св. Володимира (російський аспект)» автор намагається безпосередньо провести паралель між викладанням історії у Київському університеті його талановитими вченими та розвитком історичної науки кінця XIX – початку XX ст. Серед фундаторів тогочасної історичної думки Н. Соколова виділяє В. Антоновича, В. Іконникова, М. Довнар-Запольського, В. Данилевича, В. Перетца, М. Бубнова та ін. З огляду на дослідження авторки, можемо сміливо стверджувати, що через лекційні курси та семінарські заняття професорів Університету набувала свого розвитку та поширення тогочасна історична наука. Розвиток історичних концепцій знаходив своє продовження у роботах цілої плеяди учнів та послідовників видатних викладачів Київського університету. Своє дослідження Н. Соколова робить на основі спогадів студентів. В основному аналізуються форми викладання В. Антоновича, В. Іконникова (семінарські заняття), М. Довнар-Запольського, В. Перетца, М. Бубнова (студентський гурток). Н. Соколова висловлює

думку, що якраз такі гуртки сприяли розвитку історичної науки, бо наукова діяльність, яка у них велася, була не для відзнаки, як на семінарах. Крім того, з таких гуртківців виділялися в майбутньому і нові світила історичної науки [17, с. 29].

У своїй статті доктор історичних наук С. Світленко приділив увагу українським інтелектуальним зв'язкам В. Антоновича. Автор дослідження у контексті обраної теми звернув увагу і на постать вченого як викладача Київського університету. С. Світленко висловлює думку, що беззаперечно викладацька діяльність Володимира Боніфатійовича принесла в історіографію новий науковий напрямок дослідження. Працюючи під впливом вченого, учні В. Антоновича системно розробили історію древніх князів Південної та Західної Русі [18, с. 136]. А зміцнення наукових зв'язків між авторитетним вчителем та його послідовниками відбувалося не лише на університетських курсах, а й на таємних лекціях, які В. Антонович читав у приватних київських квартирах. За підрахунками С. Світленка, починаючи з 1880-х рр. таких лекційних курсів було не менше дев'яти: з антропології, географії, географії України, етнографії України, історії Ірландії, історії козацтва, історії конституціоналізму в Швеції і Норвегії, з філософії та філософії історії [18, с. 135].

Серед російських дослідників провідне місце у вивченні доробку Київської школи В. Антоновича, на нашу думку, належить брянському історичному С. Михальченку. У своїх роботах автор характеризує роль В. Антоновича та його учнів Університету Св. Володимира у розвитку історичної науки кінця XIX – початку XX ст. в контексті російської історіографії [19]. Автор не виділяє В. Антоновича як виразника національних українських ідей, що не применшує його внесок у розвиток історичної науки.

Крім того слід згадати і тих науковців, що досліджують розвиток історичної науки в Україні на всіх етапах її формування: від зародження і до становлення. Серед них Я. Калакура [20], І. Колесник [21], А. Коцур [22]. У всіх цих дослідників при характеристиці періоду української історіографії кінця XIX – початку XX ст. незмінно фігурує постать В. Антоновича як одного з визначних представників розквіту української історичної науки.

Серед ряду дисертаційних досліджень, у яких характеризувався діяльність В. Антоновича, вважаємо за потрібне виділити працю С. Михайленка. В результаті вивчення народницької течії в історіографії автор приходиться до висновку, що В. Антонович своєю працею підняв українську історичну науку на новий рівень розвитку, що безпосередньо пов'язано і вихованням наступного покоління істориків під керівництвом вченого [23, с. 16].

Приходимо до висновку, що сучасні історики, досліджуючи науково-викладацьку діяльність

В. Антоновича, визначають його велику роль у розвитку історичної науки в Університеті Св. Володимира. Зокрема, особлива увага звертається на формування навколо історика наукової школи. Звичайно, завдяки старанням Володимира Боніфатійовича, історичні знання поширювались і далеко за межами навчального закладу. Ми погоджуємося з думкою, яка побутує в сучасній історіографії, що дана тема здається невичерпною, бо настільки багатогранною була історична наука кінця XIX – початку XX ст., зокрема постать В. Антоновича та його наукове оточення у Київському університеті. Дане дослідження має своє продовження, адже повернення сучасної історичної науки до здобутків істориків кінця XIX – початку XX ст., переосмислення їх досягнень дає поштовх для подальших наукових досліджень.

Посилання

1. Кіян О. Життєвий та творчий шлях В.Б. Антоновича // УІЖ, 1991 – Ч. 2. – С. 64–76.
2. Кіян О. Володимир Антонович як історик й основоположник київської історичної школи в українській історіографії другої половини XIX – поч. XX ст.: Автореф. ... доктора історичних наук: 07.00.06 – історіографія, джерелознавство, та спеціальні історичні дисципліни – Київ, 2008. – 36 с.
2. Гончаров О. М.О. Максимович, В.Б. Антонович, І.М. Каманін – перші наукові дослідники життя й діяльності П.К. Сагайдачного // 150 років розвитку вітчизняної історичної науки в Київському університеті: Матеріали Республіканської науково-практичної конференції: Київ, 20–21 жовтня 1992 р. – К., 1993. – С. 26–30.
4. Академія пам'яті професора Володимира Антоновича (16–18 березня 1993 р. м. Київ): доповіді та матеріали / Академія пам'яті професора Володимира Антоновича; Ін-т укр. археогр. АН України; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, кафедра давньої та нової історії України. – К., 1994. – 270 с.
5. Третя академія пам'яті професора Володимира Антоновича, 11–12 грудня 1995 р. м. Київ: доповіді та матеріали / Академія пам'яті професора Володимира Антоновича; Кафедра давньої та нової історії України Київ. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – К., 1996. – Ч. 1–2.
6. Четверта академія пам'яті професора Володимира Антоновича, 26–27 березня 1998 року: доповіді та повідомлення / Академія пам'яті професора Володимира Антоновича; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, історичний ф-т, кафедра давньої і нової історії України. – К., 1999. – 294 с.
7. Колесник В. Порівняльно-історіографічний аналіз деяких аспектів виникнення та еволюції українського козацтва в науковій спадщині В.Б. Антоновича і М.С. Грушевського // Академія пам'яті професора Володимира Антоновича, 16–18 березня 1993 р. м. Київ): доповіді та матеріали / Академія пам'яті професора Володимира Антоновича. – К., 1994. – С. 70–76.
8. Мельник Л. Богдан Хмельницький та його державотворча діяльність у висвітленні В. Антоновича // Третя академія пам'яті професора Володимира Антоновича, 11–12 грудня 1995 р. м. Київ: доповіді та матеріали / Академія пам'яті професора Володимира Антоновича. – Київ, 1996. – Ч. 1 – С. 102–116.
9. Бутич І. Козацтво у працях Володимира Антоновича // Третя академія пам'яті професора Володимира Антоновича, 11–12 грудня 1995 р. м. Київ : доповіді та матеріали / Академія пам'яті професора Володимира Антоновича. – Київ, 1996. – Ч. 1 – С. 116–131.
10. Бутич І. Гайдамацький рух в Україні у працях В.

Антоновича // Четверта академія пам'яті професора Володимира Антоновича, 26-27 березня 1998 року: доповіді та повідомлення – Київ, 1999. – С.105-112.

11. Романцов В. Особа і діяльність гетьмана Богдана Хмельницького в дослідженнях Володимира Антоновича // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Випуск 7. – К., 2001. – С.281-288.

12. Ульяновський В.І. Володимир Антонович: образ на тлі епохи / Василь Ульяновський, Віктор Короткий. – Київ: Міжнародна фінансова агенція, 1997. – 218 с.

13. Син України: Володимир Боніфатійович Антонович: у 3 т. / упоряд.: В. Короткий, В. Ульяновський. – Київ: Заповіт-Т.1, Т.2. – 1997р

14. Антонович В.Б. Моя сповідь: вибрані історичні та публіцистичні твори / В.Б. Антонович; упоряд. О. Тодійчук, В. Ульяновський. – Київ: Либідь, 1995. – 814 с.

15. Синові України: зб. статей 1906 року на пошану проф. Володимира Антоновича / Дашкевич М. та ін.; ред. Т. Санкович; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка; Ін-т укр. археографії АН України; Центр. наук. б-ка ім. В.І. Вернадського АН України. – Фототип. відтворення. – Київ, 1993. – 122 с.

16. Гетьмани України: Історичні портрети: Збірник. – Київ: Журнал «Україна», газета «Вечірній Київ», 1991. – 216 с.

17. Соколова Н. Організація фахової підготовки істориків в Університеті Св. Володимира (російський аспект) // Соціальна історія: науковий збірник. – Вип. III. – К.: Логос, 2008. – С. 24–31.

18. Світленко С.І. українські інтелектуальні зв'язки професора В.Б. Антоновича // Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті: зб. наук. пр. – Д., 2012. – Вип. 10. – С.128–147.

19. Михальченко С. Киевская школа в российской историографии (В.Б. Антонович, М.В. Довнар-Запольский и их ученики) / С.И. Михальченко. – М. – Брянск: Прометей, Изд-во БГПУ, 1997. – 228 с.

20. Калакура Я. Українська історіографія: курс лекцій / Ярослав Калакура. – 2-ге вид., допов. – Київ: Генеза, 2012. – 511 с.

21. Колесник І. Українська історіографія XVIII – початок XX століття: навч. посіб. / І. Колесник. – Київ: Генеза, 2000. – 254 с.

22. Історіографія історії України: Курс лекцій / Коцур В.П., Коцур А.П. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – 520 с.

23. Михайленко С. Становлення народницької вітчизняної історіографії (середина XIX – початок XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06 / С.М. Михайленко; Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-т ім. Г.Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2010. – 20 с.

Арасланова С.Н. В. Антонович и развитие исторической науки в Университете Св. Владимира в конце XIX – начале XX в. (оценка современной историографии)

В статье проанализирована роль В. Антоновича в развитии исторической науки в Киевском университете (конец XIX – начало XX в.). Сквозь призму современной историографии охарактеризована научно-преподавательская деятельность выдающегося ученого.

Ключевые слова: В. Антонович, Университет Св. Владимира, историческая наука, современная историография.

Araslanova S.M. V. Antonovych and development of historical science in the University of Kiev in the end of the XIX – beginning of the XXth centuries (assessment of modern science)

The article analyzes the role of Volodymyr Antonovych in the development of historical science in the University of Kiev (end XIX – beginning XX centuries). Characterized scientific and teaching prominent scientist in the light of modern historiography.

Key words: V. Antonovych, University of St. Volodymyr, historical science, modern historiography.

09.03.2016 р.

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті зроблено спробу історіографічного аналізу українознавчих досліджень основних рис княжого суспільства. Вивчення та синтез наукової спадщини істориків державницького спрямування початку ХХ ст. призводить до висновку, що в їх роботах переважала характеристика об'єднаного проживання Галичини та Волині у формі якраз Галицько-Волинської держави, а не князівства, чим виділялася давня та безперервна державницька традиція українців. Абсолютно всі науковці твердили, що це була друга знама держава на українській території, створена українськими руками, що змогла консолідувати навколо себе більшу частину українських етнографічних земель свого часу.

Ключові слова: князівство, держава, українознавчі дослідження, державотворчі процеси.

Невпинне піднесення українознавства як комплексу наукових знань про Україну та українство як вічного світоча національної духовності народу, зростання його значення як навчальної дисципліни в усіх ланках освіти настирливо вимагає наукового аналізу надбань українознавців, особливо щодо вивчення української державницької ідеї та національної державотворчої традиції. За визначенням професора Я. Калакури, «українознавство, спираючись на здобутки істориків, правників, політологів та ін., не тільки синтезує їх трактування державотворчих тенденцій українського народу, але й на підставі принципу історизму надає їм системного характеру, розглядає у контексті світових державобудівних процесів» [1, с. 13].

Ключове місце в українознавчих студіях, безсумнівно, посідає історія української державності. Загалом українознавство є носієм історичної місії українського народу, виразником духовного коду нації. Аналізуючи досвід українознавчої науки, приходимо до висновку, що вона перебуває у найтіснішому зв'язку з історією національно-визвольного і державницького руху. Надбання українознавців служили в минулому і служать по сьогодні утвердженню самобутності України, зміцненню її державності.

Тільки з відновленням незалежності України почалося нове осмислення державницької спадщини вітчизняних учених, повернення із забуття їх наукових надбань, освоєння дослідницького досвіду, залучення цього потенціалу до загальної скарбниці українознавчих знань. Ось чому зростає інтерес українських істориків до замовчуваних або вилучених у радянські часи праць представників державницького напрямку, осягнення їх значення для історичної науки. На сучасному етапі розвитку українознавства дуже важливо з'ясувати, як